

inbo

Marternieuws

van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

marternieuws@inbo.be • www.inbo.be

INBO Marternieuws 8 – oktober 2012

Inhoud

- [Boommarternieuws uit Sinaai: jong van Eufrasia doodgereden en zender Eufrasia vervangen](#)
- [Tweede dode boommarter op enkele maanden tijd én fotovalopname in Brugse Houtland](#)
- [Boommarter op de gevoelige plaat in Meerdaalwoud \(Vlaams-Brabant\)](#)
- [Boommarter gefotografeerd nabij Makegemse bossen \(Merelbeke, Oost-Vlaanderen\)](#)
- [Boommarters in westelijk Henegouwen](#)
- [Dode boommarter gevonden in Woensdrecht \(Noord-Brabant, Nederland\) en fotovalopnames op de Kalmthoutse heide](#)
- [Wasbeer in Bertem \(Vlaams-Brabant\)](#)
- [Hondenziekte bij steenmarters](#)
- [Opnieuw otter gefilmd in Broek de Naeyer \(Antwerpen\) en verkeersslachtoffer gevonden in Noord-Brabant \(Nederland\)](#)
- [Wilde kat betrapt in Bocholt \(provincie Limburg\)](#)

Boommarternieuws uit Sinaai: jong van Eufrasia doodgereden en zender Eufrasia vervangen

In dit nummer van Marternieuws hebben we helaas ook slecht nieuws te melden uit Sinaai. Het enige jong van Eufrasia dit jaar werd op 6 juli als verkeersslachtoffer aangetroffen op de beruchte Weimanstraat die dwars door het kerngebied van de boommarters loopt. Dankzij een fotovalopname op 23 juni waarop de keelvlek van het jong duidelijk te zien is, weten we met zekerheid dat het om hetzelfde dier gaat. Het kadaver was nog vers maar volledig platgereden en gescheurd, alle ingewanden waren weg. Het geslacht kon gelukkig wel nog bepaald worden tijdens de autopsie door de vondst van het baculum (penisbot), dat wordt opgemeten en bijgehouden als referentiestaal. De rest van de autopsie beperkte zich gezien de toestand van het kadaver tot het nemen van een DNA-staal.

Keelvlekkenpatroon van het verkeersslachtoffer op 06 juli 2012, identiek aan dat van het jong van Eufrasia gefotografeerd op 23 juni (foto INBO)

Eufrasie leeft gelukkig wel nog. Op 3 oktober slaagden we er zelfs in om haar oude halsbandzender te vervangen door een nieuw exemplaar. Ondertussen heeft Eufrasie de leeftijd van 3,5 jaar bereikt. Ze verkeerde in prima conditie, met bijna een identiek lichaamsgewicht (1085 gr) als op 4 augustus 2010 bij haar eerste vangst. De vacht ter hoogte van de hals was perfect gaaf, van enige irritatie ten gevolge van de halsbandzender is gelukkig geen sprake.

Eufrasie net voor ze een nieuwe zender krijgt, 3 oktober 2012 (foto INBO)

Na een onderbreking van 18 maanden zullen we haar opnieuw telemetrisch kunnen volgen en als we gespaard blijven van materiaalpech kan dit opnieuw een pak informatie opleveren. De nieuwe zender heeft een theoretische levensduur van twee jaar. In die periode hopen we nog minstens één lokale marter gelijktijdig te zenderen (bijvoorbeeld Germaine of het volwassen mannetje).

Sinds het vertrek van zendermarter Valère uit zijn ouderlijk territorium dit voorjaar hadden we enkel de fotovallen om de lokale boommarters op te volgen. Een adult mannetje en het vrouwelijke jong van vorig jaar (Germaine) werden de voorbije zomer nog in de omgeving van de Vette-meers vastgesteld. In de loop van het najaar zullen we nog een zoekactie ondernemen om zendermarter Valère op te sporen, het tweedejaarsmannetje dat dit voorjaar het gebied verlaten heeft op zoek naar een eigen territorium. De kansen zijn echter groter dat we hem niet vinden dan omgekeerd.

Tweede dode boommarter op enkele maanden tijd én fotovalopname in Brugse Houtland

Na het verkeersslachtoffer in Loppem op 30 april van dit jaar werd er op 12 juni opnieuw een verkeersslachtoffer gevonden in de regio. Ditmaal op het grondgebied van Waardamme (Oostkamp), vlakbij het natuurgebied Doeveren, waar in 2010 de beruchte snuitfoto werd getrokken (zie marternieuws 1). Het dier werd ingezameld door de gemeentediensten en was nog intact en vers (maximum 1 dag dood), enkel de schedel was verbrijzeld door de aanrijding. Het was pas na het ophalen van kadavers in het stockeerpunt dat boven water kwam dat dit een boommarter was.

Uit de autopsie bleek dat ook dit exemplaar een volwassen mannetje was. Opvallend was dat de twee bovenste hoektanden afgebroken waren, het was echter geen recente breuk veroorzaakt door de aanrijding. Hij moet zijn tanden dus letterlijk stuk gebeten hebben op iets... De andere tanden vertoonden geen opvallende ouderdomsslijtage. Het was echter wel een seksueel actief mannetje (aanwezigheid van vrij sperma), we schatten de leeftijd dan ook op 2 tot maximum 3 jaar. Exacte leeftijd kan pas later bepaald worden via onderzoek van tandcoupes. Te beoordelen aan de vetreserves en het gewicht (1666 gram) had het dier verder een goede conditie. De kans is dus vrij groot dat dit een gevestigde boommarter was.

Boommarter ingezameld in Waardamme op 12 juni 2012 (foto INBO)

Steenmarter versus Boommarter ingezameld in Waardamme op 12 juni 2012 (foto INBO)

Keelvlak van de boommarter ingezameld in Waardamme op 12 juni 2012 (foto INBO)

Dit nieuwe verkeersslachtoffer stimuleerde ons om toch nog maar eens een poging te wagen met de fotovallen in Doeveren (voor de derde keer al), onder het motto 'de aanhouder wint': misschien zijn er jongen. Na vele honderden foto's van bosmuizen stond op 28 augustus alvast één duidelijke boommarter op de gevoelige plaat. De plaats van opname en de plaats waar in juni een exemplaar sneuvelde, liggen op korte afstand van elkaar, maar wel gescheiden door de autosnelweg E403!

Boommarter in Doeveren, 28 augustus 2012 (foto's INBO)

Ondanks de afwezigheid van 'hard bewijs' van voortplanting (foto's van jongen, vondst van nestboom,...) mogen we er na enkele oude waarnemingen, een eerste verifieerbaar verkeersslachtoffer in 1999, een fotovalopname in 2010, de vondst van twee dode adulte mannetjes én een fotovalopname in 2012 van uitgaan dat een kleine populatie zich weet stand te houden in de bossen van het Brugse Houtland.

Boommarter op de gevoelige plaat in Meerdaalwoud (Vlaams-Brabant)

Het Meerdaalwoud ten zuiden van Leuven is één van grotere bossen in Vlaanderen, bovendien gekenmerkt door een continue bebossing doorheen de geschiedenis. Toch ontbrak, sinds de vroege jaren '80, enig bewijs van voorkomen van boommarter. Geruchten waren er nog wel, en sporadisch sijpelde er een waarneming door die best mogelijk een boommarter kon zijn. Toch bleef er rond veel waarnemingen een waas van onduidelijkheid hangen. Steenmarters zijn immers alomtegenwoordig in deze streek, die behoort tot het historische bolwerk van steenmarters in Vlaanderen en waar de dichtheden momenteel hoger zijn dan in nieuw gekoloniseerde gebieden. Het is goed mogelijk dat er hierdoor waarnemingen van boommarters werden en worden toegeschreven aan steenmarters. Nochtans hebben we met het marterennetwerk nooit een verkeersslachtoffer van boommarter ingezameld in de omgeving van het Meerdaalwoud, ook niet toen er nog geen ecoduct lag over de zeer gevaarlijke Naamsesteenweg die het bos doormidden snijdt. Steenmarters daarentegen worden er genoeg ingezameld.

Deze zomer zijn we met onze fotovallen geland in het gebied. Van 31 mei tot 2 augustus stonden er een vijftal fotovallen opgesteld. Na opnames van vier verschillende steenmarters, een everzwijn, vele reeën, eekhoorns en een egel stond er op 19 juli een boommarter op de foto in het bosreservaat Mommedeel, in het noordoosten van het gebied. Helaas staat de marter met de rug naar de camera, maar de bruine ondervacht (in plaats van de witte ondervacht bij steenmarters), is goed zichtbaar. De fotovallen bleven hierna nog een aantal weken staan maar leverden helaas geen extra boommarterfoto's meer op.

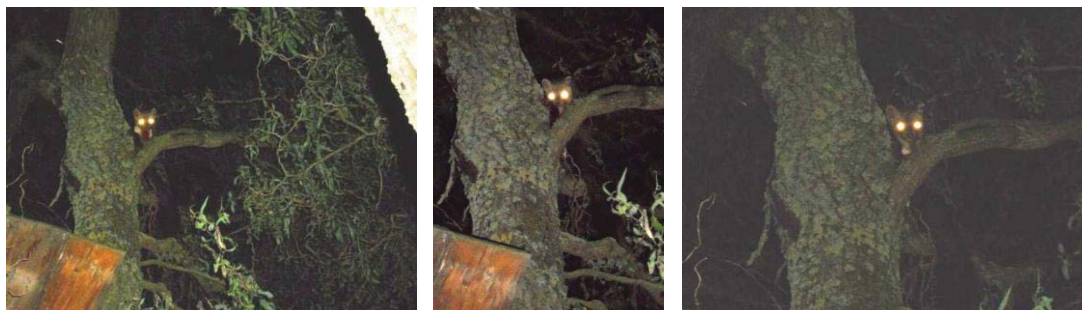
Bewijs van voortplanting is er dus (nog) niet, maar gezien de grootte van het bosgebied (Meerdaalwoud en het aanpalende Heverleebos) en de historisch bekende aanwezigheid, kan je verwachten dat de soort zich er ook voorplant. Deze bossen bevinden zich bovendien in de leemstreek, waardoor het voedselaanbod voor boommarters er rijker is dan in de bossen op de arme zandgronden in de Antwerpse Kempen. De aanwezigheid van diverse bosreservaten binnen het Meerdaalwoud garandeert bovendien een groot aanbod aan holle bomen en structuurrijke plekken.

Boommarter in Meerdaalwoud, 19 juli 2012 (foto INBO)

Boommarter gefotografeerd nabij Makegemse bossen (Merelbeke, Oost-Vlaanderen)

Op 28 juni 2012, om 23 uur 25 werd Franky Slock gealarmeerd door zijn hond die aanhoudend bleef blaffen. De oorzaak bleek een marter te zijn die zich onder een woonwagen bevond. De marter vluchtte een nabijgelegen boom in. Een waarneming van een marter hoeft op zich niet te verwonderen, steenmarters zijn namelijk al meerdere jaren algemeen ten zuiden van Gent. Gelukkig slaagde Franky er in om foto's te nemen, niet alleen een vereeuwiging van een bijzonder moment, maar ook uniek bewijsmateriaal van op zijn minst tijdelijke boommarteraanwezigheid in het hart van Oost-Vlaanderen, even ten zuiden van Gent! In vogelvlucht liggen de Makegemse bossen op een 30-tal km ten zuidwesten van de bossen rond Sinaai, maar daartussen liggen de twee drukste autostrades van België (de E40 en de E17), de Schelde, vele drukke verbindingswegen, zeer veel lintbebouwing en vooral bitter weinig bosgebieden, enkel kleine versnipperde bosfragmenten. Deze waarneming is één van de meest verrassende van de laatste jaren, de soort blijft ons verbazen! Het wordt afwachten of boommarters zich kunnen handhaven (of zich altijd gehandhaafd hebben??) in de Makegemse bossen.

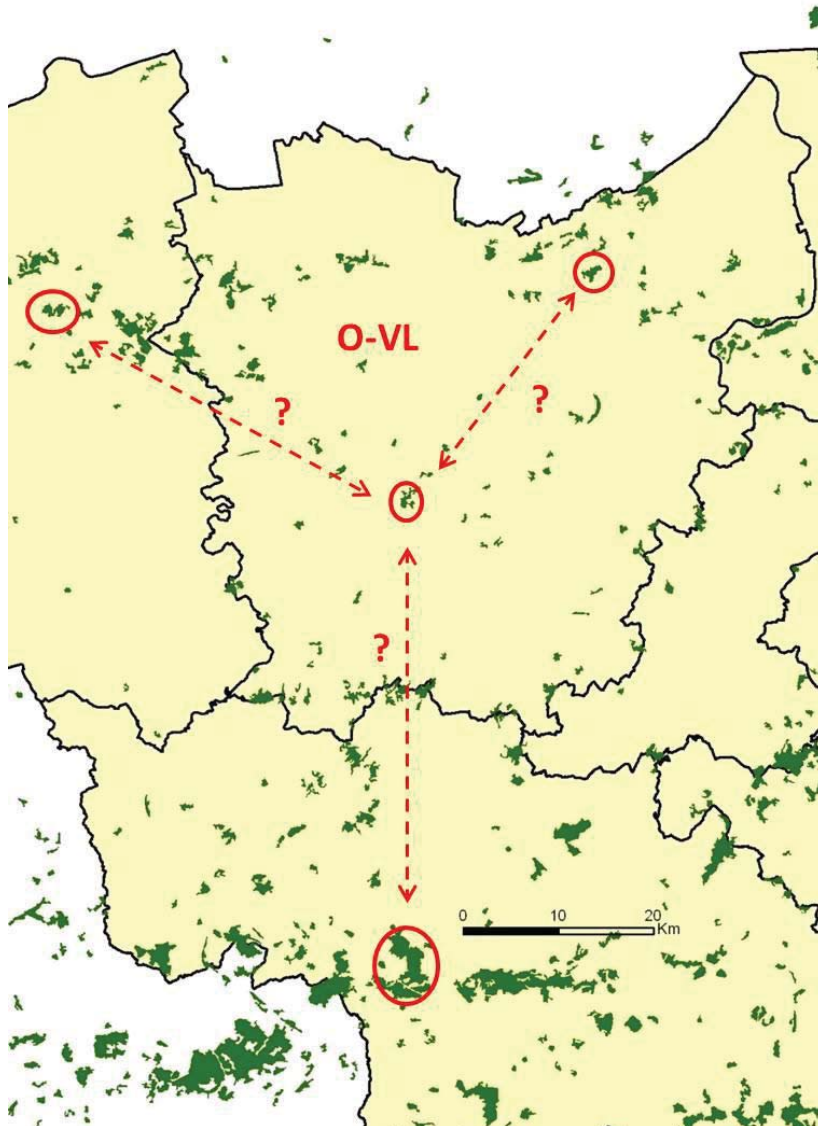

Boommarter te Merelbeke op 28 juni 2012 (foto's Franky Slock)

De combinatie van de recente waarnemingen in westelijk Henegouwen (zie verder) en deze waarneming in het centrum van Oost-Vlaanderen doet de vraag rijzen of Vlaamse boommarterpopulaties misschien toch niet zo geïsoleerd zijn als we denken. Eén van de grote raadsels rond het voorkomen van boommarters in kleine en geïsoleerde bosgebieden (zoals in

Oost-Vlaanderen) is namelijk hoe zij er in slagen om zich gedurende langere periodes te handhaven zonder ten onder te gaan aan de gevolgen van inteelt. Genetisch onderzoek zal het misschien uitwijzen in de toekomst...

Bovendien kunnen we ons evengoed de vraag stellen of er misschien ook boommarters zitten in het zuiden van Oost-Vlaanderen. De bossen van de Vlaamse Ardennen werden tot nog toe niet systematisch bemonsterd met fotovallen omdat er nog geen enkel verkeersslachtoffer werd vastgesteld, er zo goed als geen historische waarnemingen bekend zijn en omdat we er van uit gingen dat de afstand tot de bronpopulaties te groot was en het tussenliggende gebied te vijandig.

Situering recente boomarterwaarnemingen in Merelbeke (centraal), westelijk Henegouwen (onderaan) en Oostkamp (links bovenaan) versus Sinaai (rechtsboven)

Boommarters in westelijk Henegouwen

Het voorkomen van boomarter in Wallonië werd tot voor kort verondersteld beperkt te zijn tot het gebied ten zuiden en ten oosten van Samber en Maas. De afgelopen weken vielen echter twee gedocumenteerde waarnemingen in westelijk Henegouwen uit de lucht: een zichtwaarneming met foto's en een vondst van een dood exemplaar, en dit bovendien op luttele afstand van elkaar.

Op 20 augustus 2012 ging Philippe Degossely op zoek naar bronlibellen in de bossen tussen Belœil en Stambruges. Toen hij langs een bosbeekje liep werd zijn aandacht gewekt door alarmkreten van zangvogels. Aan de rand van een kleine open plek in het bos verscheen een boommarter op een liggende eikenstam. Hij kon het dier gadeslaan en fotograferen gedurende twee-drie minuten alvorens het op zijn gemak verder liep, nog steeds begeleid door alarmkreten van vogels.

De bossen rond Belœil en Stambruges bevinden zich op een 20-25 km van de zuidgrens van Oost-Vlaanderen.

Boommarter te Stambruges op 20 augustus 2012 (foto's Philippe Degossely)

Op 17 september 2012 werd enkele kilometers ten zuidwesten van deze zichtwaarneming een dood exemplaar gevonden. De foto's die van het dier werden genomen zijn op waarnemingen.be te bezichtigen en tonen duidelijk een exemplaar met een ander keelvlakkenpatroon, het gaat dus niet om hetzelfde dier. Het vaststellen van twee verschillende dieren op enkele weken tijd op korte afstand van elkaar doet vermoeden dat het om meer gaat dan toevallige langeafstandszwervers. Het is dan ook waarschijnlijk dat er in de streek boommarters geboren worden. De bossen zijn er zeker groot genoeg om boommarters te herbergen.

Dode boommarter gevonden in Woensdrecht (Noord-Brabant, Nederland) en fotovalopnames op de Kalmthoutse heide

Op 31 augustus 2012 werd een dode boommarter aangetroffen op de A4 ten zuiden van Bergen-op-Zoom. In dit bosgebied niet ver van de Vlaamse gemeentes Essen en Kalmthout werden in 2009 meerdere fotovalopnames van boommarters gemaakt door Ronald Van Os. Door de regelmatige zichtwaarnemingen, fotovalopnames en verkeersslachtoffers van de laatste jaren aan beide zijden van de landsgrens weten we dan ook dat boommarters zich voortplanten in dit grensoverschrijdende bosrijke gebied (zie vorige edities marternieuws).

Ook deze zomer werden enkele opnames van boommarter gemaakt aan Belgische zijde, in de Kalmthoutse heide. De opnames die Steven De Saeger kon maken op 28 juli en 15 september willen we jullie niet onthouden. Op het filmpje van 15 september is op de voorgrond een

boomarter mooi in beeld en in de achtergrond kan je nog net twee reflecterende oogjes onderscheiden... Bekijk het [eerste](#) en het [tweede filmpje](#) op ons Vimeo kanaal.

Wasbeer in Bertem (Vlaams-Brabant)

Er werd ons een vers wasbeerkadaver bezorgd dat op 30 augustus werd gevangen en gedood in de omgeving van Bertem. Het betreft een jong mannetje, met een gewicht van net geen 5 kg (volwassen mannetjes wegen tot 10 kg), in prima conditie. Of het dier in het wild is geboren dan wel recentelijk tevoren ergens ontsnapt is, viel niet uit te maken.

In samenspraak met een Nederlandse collega van het Nederlands Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu controleerden we de dunne darm op mogelijke aanwezigheid van de wasbeerspoelworm *Baylisascaris procyonis* – een parasiet die voor mensen gevaarlijk kan zijn. Het dier was gelukkig negatief.

Wasbeer ingezameld op 30 augustus 2012 in Bertem (foto INBO)

Hondenziekte bij steenmarters

In de lente van 2009 werd een opvallend groot aantal zieke steenmarters en steenmarters met afwijkend gedrag binnengebracht bij Natuurhulpcentra, voornamelijk in Limburg. Dit abnormaal gedrag uitte zich in de vorm van verlies van schuwheid voor mensen, 'hyperactieve' steenmarters die in cirkeltjes liepen en in het rond sprongen, soms gepaard gaand met schreeuwen. Andere werden uitgeput aangetroffen, bevend, met stuip trekkingen en soms met schuim uit de muil. Al deze steenmarters zijn uiteindelijk gestorven, sommige werden geëuthanaseerd. Onderzoek van de gestorven dieren toonde de aanwezigheid aan van het zogenaamde *Canine Distemper Virus* (CDV), het virus dat hondenziekte veroorzaakt. De hondenziektevirusstam bleek identiek aan een virus geïsoleerd uit een marter in Duitsland. Het is de eerste keer dat hondenziekte werd vastgesteld bij wilde carnivoren in België. In Centraal-Europa komt het virus al langer voor in wilde carnivorenpopulaties. Vermoedelijk werd de verspreiding van het virus naar West-Europa in de hand gewerkt door dispersie van steenmarters, die de laatste twee decennia een opvallende opmars hebben gekend in onze streken. Het ziet er naar uit dat steenmarters, als actuele successoort, een belangrijk reservoir voor de ziekte gaan vormen. De steenmarterpopulatie hoeft hierdoor niet bedreigd te worden, maar het kan mogelijk een veel grotere negatieve impact hebben op de uiterst zeldzame boommarters of de sowieso al in de verdrukking zijnde populaties van bunzing. Honden lopen geen risico om besmet te worden omdat elke hond ingeënt wordt tegen deze ziekte.

De voorbije twee jaar werden nog regelmatig steenmarters met 'verdachte' symptomen waargenomen, steeds in het oosten van Vlaanderen. Afgelopen lente werden echter voor het eerst ook in het zuiden van Oost-Vlaanderen heel wat steenmarters waargenomen met dezelfde symptomen. Daarnaast werden een aantal steenmarters dood gevonden waarbij de doodsoorzaak niet meteen duidelijk was. Bij autopsies van de door het marternetwerk ingezamelde marterachtigen worden nu systematisch stalen genomen specifiek voor onderzoek naar hondenziekte.

Wie wenst kan een artikel uit het Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift over de uitbraak van hondenziekte bij steenmarters in Vlaanderen opvragen in pdf-vorm door een mailtje te sturen naar marternieuws@inbo.be.

Opnieuw otter gefilmd in Broek de Naeyer (Antwerpen) en verkeersslachtoffer gevonden in Noord-Brabant (Nederland)

De eerste otteropname die werd gemaakt in Broek de Naeyer te Willebroek dateert van 3 april. Ondertussen deed Kristijn Swinnen (universiteit Antwerpen) daar verder met het beveronderzoek en op 30 juli passeerde opnieuw een otter voor de lens! Het is een [bijzonder mooie opname \(bekijk ze op ons Vimeo kanaal\)](#) waarop duidelijk te zien is dat een volwassen mannetjesotter eerst een geurvlag aanbrengt met de geurklier onder zijn staart, en vervolgens op een andere plek urineert, wat toelaat het geslacht met zekerheid vast te stellen. Het tijdsinterval van drie maanden tussen de twee opnames duidt er op dat dit meer is dan een toevallige passant, het betekent op zijn minst een tijdelijke vestiging van otter in de omgeving!

Vanuit het Smeethof (noorden van Limburg) is er na de opnames van 20 april, 9 mei en 30 mei geen nieuws meer. Onrustwekkend nieuws kwam er wel van net over de grens in Nederland, waar een otter slachtoffer werd van het verkeer en op 1 september werd ingezameld. De plaats van sterfte, een weg naast een kanaal in de gemeente Asten, ligt in vogelvlucht op 25 km van het Smeethof en staat via twee kanalen en enkele beken in verbinding met het waterrijke gebied rond het Smeethof. Uit de autopsie, uitgevoerd door Alterra (het 'Nederlandse INBO'), bleek dat het een volwassen mannetje was. Het dier dat gefilmd werd in het Smeethof was echter duidelijk een jong dier (subadult, geboren in het voorgaande jaar). Het verkeersslachtoffer uit Nederland kan dus niet hetzelfde dier zijn. Alterra zal nog DNA-onderzoek uitvoeren om na te gaan of dit dier al dan niet verwant is aan de Noord-Nederlandse populaties.

Wilde kat betraapt in Bocholt (provincie Limburg)

Het lijstje roofdieren dat de laatste jaren (her)ontdekt wordt op diverse plaatsen in Vlaanderen dankzij de inzet van fotovallen wordt almaar indrukwekkender. Regelmatig krijgen we vanuit diverse hoek camerabeelden en foto's voorgelegd ter determinatie of bevestiging van eigen vermoedens. Arnold Goossens kreeg zowaar een wilde kat voor de camera, notabene in hetzelfde gebied waar dit jaar een otter meermaals werd gefilmd. [Het filmpje kan je bewonderen op YouTube](#).

De vondst van een wilde kat in het uiterste noorden van Limburg mag gerust de grootste verrassing van de laatste jaren genoemd worden. In tegenstelling tot bij otters zijn er de laatste decennia geen waarnemingen bekend van wilde kat in deze regio. Het is bovendien het eerste harde bewijs van het voorkomen van wilde kat op Vlaams grondgebied.

Wel is het zo dat de soort via haar bastion in Ardennen en Eifel langs de rechtermaasoever naar het noorden aan het oprukken is. Zo heeft Jaap Mulder reeds in 2006 de aanwezigheid van wilde kat vastgesteld in het uiterste zuiden van Zuid-Limburg, ook met behulp van fotovallen. De plaats van opname bevond zich op slechts 100 m van de grens met Voeren. De jaren daarop stonden regelmatig fotovallen opgesteld in Voeren, in hoofdzaak met boommarter als doel maar uiteraard ook met de mogelijkheid om wilde kat of lynx te registreren, tot nog toe zonder resultaat wat

betreft wilde kat en lynx. Wel deden Frank Huysentruyt en Paul Van Daele er op 11 oktober 2009 een waarneming van een kat die vermoedelijk een wilde kat was.

We kunnen er van uit gaan dat er regelmatig wilde katten rondlopen in Voeren en Zuid-Limburg, toch is de afstand met de vindplaats in Noord-Limburg aanzienlijk en bovendien dient de Maas overgestoken te worden. We kunnen alleen maar gissen over de herkomst van de wilde kat in Bocholt. Toch is de laatste twee decennia duidelijk gebleken dat veel roofdiersoorten op gebied van rekolonisatie tot meer in staat zijn dan vaak vermoed wordt. Omdat sommige soorten door felle vervolging decennialang sterk waren teruggedrongen tot dunbevolkte en vaak dichtbeboste gebieden is de indruk ontstaan dat die soorten enkel kunnen overleven in 'ongerepte' gebieden. Het tegendeel blijkt vaak waar. Een dicht wegennet en allerlei harde barrières vormen nochtans een niet te onderschatten rem op rekolonisatie.

Auteurs: Jan Gouwy, Koen Van Den Berge, Filip Berlengee en Dirk Vansevenant
Contact: marternieuws@inbo.be

© Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2012
Verantwoordelijke uitgever: Jurgen Tack, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
